

Розділ 1

Дев'ять місяців я з нетерпінням чекала на цей день — свято останнього дзвоника, а інакше кажучи, кінця чергового шкільного року. Здавалося, що навчальний рік тягнеться безмежно довго й ніколи не скінчиться. Я втомилася перевіряти ночами зошити, виправляючи дитячі каракулі, мені жахливо набридло писати «дньовки» й заповнювати класний журнал, від шуму й гаму дзвінкоголосих дітлахів тріщала голова. Але ось відбулася лінійка, зі щасливими, збудженими обличчями в передчутті літнього відпочинку розбіглися мої шибеники — учні 3-А класу, й у школі стало незвично тихо й похмуро. Тільки вчора стіни шкільного коридору тріщали по швах від дитячих голосів, а сьогодні вже засумували порожні парти. Коли я проводила уроки й у класі ставало душно, то відчиняла вікна. Повз школу мчали дорогою машини, заглушаючи мій голос, а сьогодні шум автівок мені здавався таким тихим і зовсім непомітним. Я збрала свої речі з учительського столу й поклала їх у сумку. Ще раз окинувши поглядом порожній клас, зітхнула. «Сумуватиму за вами, мої непосиди. І знову буду з нетерпінням чекати першого вересня, а вже другого почну рахувати, скільки місяців залишилося до кінця чергового навчального року», — спало на думку тієї миті. Я вирішила, що треба зайти до сусіднього кабінету музичного мистецтва, де працював мій друг Вітя, чи Віктор Павлович, як його

звали діти. Напевно, він теж блукає класом, вслухаючись у тишу, що дзвенить у вухах.

— Так і знала, що ти ще не пішов, — сказала я, побачивши його на робочому місці.

— Не хочеться йти додому. Там у мене оселилася нудьга. Мені їх не вистачає, — сумно сказав Віктор і показав широким жестом руки на самотні шкільні парти.

Я його чудово розуміла. Я маю провести літо зі своєю родиною. На відміну від мене, Віктор жив один. У нього в будинку не було навіть кішок чи мовчазних рибок.

— Поїдеш знову на все літо в табір? — запитала я.

— А що робити? Не хочу божеволіти від самотності, — сумно вимовив чоловік і відвернувся до вікна.

Віктор завжди так робив, коли його накривала нудьга. Так траплялося навіть тоді, коли ми навчалися разом у педучилищі. Різниця була тільки в тому, що тоді він був дівчиною, моєю найкращою та вірною подругою на ім'я Віка, Вікторія. Із нею разом ми винаймали кімнату в самотньої, уже немолодої жінки, ділилися своїми дівочими секретами і спали в одному ліжку. Після училища наші шляхи розійшлися, і лише за десять років я зустріла її. Точніше, це був уже він. Як виявилось, моя найкраща подруга Віка змінила стать, перенісши кілька операцій і, звісно, змінивши своє ім'я. Я впізнала її відразу, попри те, що на обличчі була маленька рідка борідка, зникли округлі колись груди, жіночий одяг змінився на чоловічий костюм. Як потім розповіла мені колишня подруга, зробила вона цей крок усвідомлено і ні про що не шкодує, бо з дитинства в душі була хлопчиком. Але природа щось наплутала й наділила її привабливими великими карими очима з пухнастими довгими віями, пишним чорним і трохи хвилястим волоссям, красивими грудьми,

які Віка так ненавиділа, й округлими сідницями. Вона попросила мене тримати це в таємниці, я поклялася й мовчу досі. Ми так і залишилися друзями. Для мене Віктор був тією самою Вікою, тільки голос став трохи грубішим.

Чоловік був справді самотнім. Його мати, дізнавшись, що він мінятиме стать, відмовилася від сина, адже боялася засудження знайомих і ганьби. Віктор досяг свого, але щасливішим не став. У нього не було сім'ї, і коли він каже, що зовсім не шкодує про свій учинок, у його очах завжди безвихідь, яка буває в людей, приречених, наприклад, на смерть від хвороби. Але хай там що, з його появою в нашій школі в мене з'явилися і друг, і подруга в одній особі.

— А що ти робитимеш улітку? — спитав Віктор і повернув до мене своє кругле, з пухкими губами обличчя, що так би личило дівчині.

— Як завжди. З'їздимо на море, потім навідаємося до моєї мами. Можливо, діти там будуть до кінця літа, а я просто байдикуватиму. Це ж прекрасно?

— Як сказати. На мою думку, краще щось робити, ніж валятися на дивані перед телевізором.

— Ти хочеш сказати, тобі ніколи не хотілося спати вранці досхочу, щоб не підриватися з ліжка з моторошною думкою в голові: «Спізнююся!», не летіти чистити зуби... А натомість спокійно попий чай, увімкнути телевізор і знати, що в тебе сила-силенна вільного часу?!

— Це буває нечасто, але ти в чомусь маєш рацію. Не може ж людина працювати нескінченно й кудись поспішати, вічно не встигати та скаржитися на те, що доба має лише двадцять чотири години?

— Поїхали з нами на море. Кинь свій табір хоч на один місяць, — раптово запропонувала я, знаючи заздалегідь, що цього не буде. Але мені так хотілося хоч

чимось відволікти друга від його меланхолійних думок. — Знайдеш собі дівчину й будеш, як усі люди.

— Як усі? — гірко посміхнувся Віктор. — Я сам обрав собі шлях не такий, як у всіх. Отже, моя доля — бути помилкою природи.

— Ну знову почалося! У тебе була якась Оля. Ти ж казав, що у вас хороші стосунки...

— Були. Доки вона не дізналася, хто я насправді. Дівчина втекла від мене, не лишивши навіть записки. Утім, як і всі, хто був до неї, — відповів Віктор із легкою іронією в голосі.

— На одній Олі світ клином не зійшовся. Важливо, що ти досяг, чого хотів, — це одна твоя перемога. А другою має бути ідея створення сім'ї. Потрібно знайти таку дівчину, щоб уклепалась у тебе по самі вуха, і байдуже їй було, ким ти був колись. Нехай у тебе буде дві лапи замість ніг — для неї це має бути неважливо! — сказала я зі знанням справи.

— А ти любиш свого Романа так, щоб тобі було байдуже, ноги в нього чи лапи? — засміявся Віктор, і його сміх озвався луною в порожньому великому класі.

— Живу з ним, дітей народжувала, отже, люблю.

Чоловік покивав головою. Я бачила, що він хотів щось сказати, але промовчав.

— То ми йдемо сьогодні додому? Не щодня випадає така нагода — піти раніше з роботи.

— Ходімо, Мері, — погодився Віктор.

Таким ім'ям називав мене тільки він, і мені це подобалося. У школі учні мене звать Марія Василівна, чоловік — Марією, а Віктор — Мері. Ми залишили кабінет і пішли спорожнілим довгим коридором. У звичайні дні я не чула звуку своїх каблучків, а сьогодні вони чітко карбували: «Цок-цок! Цок-цок!», ніби годинник відміряв час, що минає.

З Віктором ми розлучилися на багатолюдному перехресті.

— Телефонуй, заходь. Завжди буду рада, — потиснула його руку, м'яку, як у дівчини.

— Дякую, Мері. Ти теж не забувай... старого друга, — махнув чоловік мені рукою.

Мабуть, у нього з язика хотіло зірватися «стару подругу», але я не стала про це довго роздумувати, а вскочила в старий тролейбус, що підійшов із гуркотом і скреготом.

Удома я кинула з великим задоволенням свою сумку (уже без стосу дитячих зошитів) на тумбочку в коридорі, шпурнула вбік босоніжки, звільнивши набряклі ноги, — і сум від розлуки з дітьми як водою зміло. Відчула себе так, ніби зняли з мене кайданки чи ні, ланцюги з ніг, і я тепер вільна! У мене багато часу. І навіть зараз, до того, як мені забирати Майю та Макса із садка, я могла собі дозволити якусь вільність. Наприклад, взяти з морозильника пів кіло пломбіру, розламати чайною ложечкою в тарілці, залізти на диван і, підібгавши ноги, з'їсти перед телевизором, нікуди не поспішаючи. Я це зробила й подумала, які в мене дрібні запити і як мало мені треба, щоб почуватися цілком щасливою. Я їла, механічно відправляючи ложку за ложкою до рота, і думала про те, що завжди задовольняюся незначним. Коли одружувалась із Романом, він уже мав свою квартиру й станцію техобслуговування з магазином автозапчастин. Чоловік приносив якусь суму грошей у сім'ю, клав їх у нашу спільну дерев'яну скриньку. Я не знаю й досі, скільки він заробляє, але задовольняюся тими купюрами, які періодично поповнюють наш «сейф». Ми купили новий телевизор, я наполягла на дешевому й була задоволена. Пральну машинку я теж обирала не за кількістю виконуваних функцій, а щоб

прапа. Улітку ми їздили на дешеві курорти, і я також була рада. До одягу я невибаглива: мала строгий робочий костюм, вихідну сукню й дещо з убрання, ніколи не претендувала на похід у дорогі бутики. У ліжку справно виконувала подружній обов'язок, відгукуючись на бажання чоловіка, і була задоволена, що він не імпотент, як деякі. Я глянула на стіни й побачила на них, звісно ж, дешеві шпалери. Від таких роздумів мені стало нудно від себе самої. І раптом я усвідомила, що не живу, а пливу за течією. Як потрапила тріска в річку, так і несе її течія, несе й несе... А чому я стала такою? Хіба про таке життя мріяла? Може, ми з Романом ніколи не сваримося тому, що мене задовольняє все найменше й найдешевше в житті? Робота вчителькою без перспективи підвищення на посаді, секс за потребами чоловіка і туш на віях, аби надати їм трохи чорноти. Фу! Яка ж я бридка! Живу й нічого не намагаюся змінити. Я подумала про те, що не здатна до рішучих дій, тож житиму так і далі, не буду ставити перед собою нездійснених цілей і дертися до їхнього досягнення, здираючи нігті до крові. А ще Вітька повчаю, як жити! Мені б самій навчитися треба, а то...

— Училка хрінова! — зробила я висновок і пішла на балкон покурити. Затягнувшись глибоко сигаретним димом, я трохи заспокоїлася й подивилася на своє життя з іншої сторони. Чоловік добрий, не п'є, не ображає, діти — лапоньки, удома останню скоринку із сіллю не доїдаємо. Не так уже й погано, виявляється, у мене все склалося! Далі я не стала порівнювати себе з якоюсь безхребетною істотою, а вирішила раніше забрати дітей із садка й погуляти з ними в сквері. «Може, і правильно робить Вітька, що не залишається вдома подовгу один?» — подумала я і загасила сигарету, міцно втиснувши її в дешеву чорну попільничку.

Розділ 2

Після тижневого відпочинку на Азовському морі всією сім'єю ми повернулися додому засмагли та задоволені. Майя від природи була наділена смаглявою шкірою, як і я, а після моря стала взагалі схожа на метиску. Макс — білошкірий, як Роман — страждав від надлишку сонця найбільше. Ми докладали чималих зусиль, щоб уберегти його від сонячних опіків, і це вдалося. Його шкіра тепер була золотисто-коричневою, а ось кінчики вії вигоріли зовсім, стали білуватими, і хлопчина був дуже смішним із засмаглим тілом, темнішим за його світле волосся.

— Діти, розпаковуємо речі та складаємо їх на місце! — скомандував Роман і відкрив валізи.

— Ура! Сумки розбираємо! — закричала донечка дзвінким голосом й одразу почала тягнути все з валіз і кидати на диван.

— Не так, Майю, треба складати речі. Ти чула, що тато сказав? — із серйозним виглядом підійшов до неї Макс.

Йому було вже п'ять років, тож він вважав, що має повне право на виховання молодшої на рік Майї. Хлопчина почав збирати розкидані дівчинкою речі, й більшість їх попрямувала до кошика для брудної білизни. Роман, який спостерігав за цією картиною, усміхнувся, підійшов до мене, обійняв за плечі.

— Ну, хіба ж у нас не диво-дітки? — шепнув він мені.

Я погодилася й кивнула головою.

— Тобі сподобався наш відпочинок? — чоловік повернув моє обличчя до себе й зазирнув у вічі.

— Звісно, сподобався, — відповіла я.

Ми обоє знали, якою буде моя відповідь. Я знову промовчала про те, що орендований будиночок був занадто малий для нас чотирьох, що фруктів ми не наїлися вдосталь, бо заощаджували гроші, що сонце було нестерпно пекучим, а один день купання в морі нам зіпсували медузи. Я не зауважила й про те, що могли б собі дозволити один раз на рік відпочити в Туреччині чи Єгипті — це нам по кишені.

— До мами поїдемо? — поцікавилася я, маючи на увазі свою матір.

— Ну звісно. Кілька днів побудете вдома, я дізнаюся, що там на станції, і знову в дорогу!

— У дорогу-дорогу знову! — застрибала Майя, почувши останні слова. — Чуєш, Максимку, ми поїдемо до бабусі!

— Знаю. Ми завжди до бабусі влітку їздимо. Я навіть пам'ятаю, коли тебе маленьку туди возили.

— І я пам'ятаю, як ти був маленький, — не поступалася дівчинка.

— Ні, ти не можеш цього пам'ятати. Я за тебе старший! — не здавав своїх позицій Максим.

— А я пам'ятаю, пам'ятаю! У тебе ще соска в роті була. Ось! — підстрибнули чорні кіски сестри.

— Діти, не сваріться. Ходімо краще по морозиву з'їмо! — зупинив сварку Роман, і майже чорношкірі Майя та Макс поспішили за батьком на кухню.

Отже, мені треба було прибирати сумки, перепра-ти білизну, щоб за кілька днів її знову скласти у валізи. Так було минулого року, позаминулого й усі десять років, які я прожила з Романом. Я засипала пральний

порошок у машинку й натиснула за звичкою потрібну кнопку.

Уже на третій день наша родина після десятигодинної дороги під'їхала на синьому «Форді-Сієрі» до будинку моєї мами. Я зателефонувала їй на мобільний.

— Матусю, привіт! Ти за нами сумувала?

— Марійко, знайшла в чому сумніватися. Недоречно запитання, доню, — почула я знайомий голос.

— І хотіла б нас бачити?

— Хочу вас усіх побачити.

— А просто зараз хочеш?

— Як це? — не зрозуміла мама.

— Виходь надвір і побачиш! — засміялася я.

— Та ви що? Приїхали чи як?

— Приїхали й чекаємо, коли нам відчинять ворота і ми всім натовпом вивалимось із задушливої машини.

— Іду, іду, — говорила мама, уже виходячи на ганок будинку.

Роман загнав автівку на подвір'я та заглушив її розігрітий двигун. Діти побігли до бабусі й уже за кілька секунд обліпили її, обіймаючи з усіх боків.

— Моя бабуся! — запротестувала бунтівниця Майя.

— І моя теж! — не поступався Макс.

— Мої ви обоє! Обоє гарні, — цілувала онуків жінка.

Я вийшла з автівки, що пашіла жаром від розпеченого металу, і похитнулася на набряклих ногах. Чоловік має свою станцію обслуговування, а ми їздимо старою машиною без кондиціонера, і якимось нас усе це влаштовує. Чому? Напевно, так простіше: не замислюватися про краще майбутнє, а котитися накатаною колією. Я на всі груди зробила глибокий вдих, намагаючись насолодитися навіть у таку спеку свіжим і трохи вологим від річки повітрям.

— Краса! — вийшов із машини Роман. — Райський куточок!

— Так! Тут не те, що у вас — пил, бруд, сморід. Ну, ходімо до хати. Чого ви стоїте? — сказала господиня й відчинила перед нами двері.

У будинку все було по-старому. Ті самі шпалери й білосніжні тюлеві фіранки на вікнах, та сама прохолода навіть у спекотний день. Мені подобався будинок, де я виросла. Я любила збігати вниз, городом, просто до річки, від якої віяло прохолодою та пахло свіжістю й рибою. Я любила свою маму, попри те, що в дитинстві в садочку була на п'ятиденці й на пальчиках рахувала, коли вона забере мене на вихідні. У школі я теж була в групі продовженого дня, але й це мені не заважало любити маму. Напевно, я заважала їй влаштовувати особисте життя. Це я зрозуміла вже згодом, коли стала дорослою. А тоді, у садочку, моя вихователька у присутності колеги запитала мене: «Марічко, а в тебе є тато?» — «Не знаю, я зараз у садочку, а не вдома», — пам'ятаю, як я їм відповіла. — «А хто в тебе був за батька?» — заглядала мені в обличчя жінка й посміхалася. — «Зараз є тато Жора, — почала я загинати пальчики, — колись був тато Василь, ще тато Петро, тато Сергійко, а далі я забула, як його звать». Друга вихователька похитала головою.

— Ось бачиш, як живе дитина, — сказала одна з них і погладила мене по голові, а я одразу ж притулилася до неї, як до рідної людини.

Я постійно сумувала за мамою. Вона мене не ображала, але майже не помічала. Бо метою її життя було одруження. Мала непоганий вигляд у свої п'ятдесят. Струнка, груди не обвислі, обличчя, нігті, волосся — усе доглянуте, попри те, що вона жила в селі й мала город і сад, що потребували постійного догляду. Але їй чомусь

страшенно не щастило з чоловіками. Мама в мене чорноволоса і смаглява, має виразні карі очі, тонку лінію талії, зросту не ліліпутського. Вона завжди приваблювала чоловіків, а ті клеїлись до неї, час від часу переїздили жити, але ніхто з них не запропонував їй руку та серце. Навіть я народилася поза шлюбом і не знала, хто мій батько. Я вже й сама почала замислюватися: чому в неї за життя так і не прижився жоден чоловік? Характер у мами не був сварливим, про її темперамент я могла тільки здогадуватися, чуючи стогони й крики, що долинали із сусідньої кімнати, коли з нею був чоловік. Що їм не вистачає? Чи доля в неї така?

Увечері я не захотіла розкласти диван й запитала:

— Мамо, можна я з тобою ляжу?

— Звісно, Марійко, лягай, поговоримо. Я маю, що тобі розповісти.

Я вже знала, що мама розкаже мені. Вона із захопленням мені повідомить, що нарешті зустріла порядну людину, і вона в неї закохана, і, можливо, вони одружаться. А потім пройде місяць, і мама зателефонує, щоб сказати, як глибоко помилилась у чоловікові.

Коли ми нагодували, помили й уклали спати всіх у домі, мама пошепки сказала:

— Марічко, ти знаєш, я зустріла таку людину! Його звати Микола. Він молодший за мене на п'ять років, але вклепався в мене по самі вуха! Уявляєш?!

— Ну і? — буркнула я, знаючи, що говоритиме мама далі.

— Ніколи без квітів до мене не приходять, приносять шампанське, коробку цукерок. Вихований такий. Люба, кішечка... — так і сипле лагідними словами.

— Чи не одружений, бува?

— Він, правда, не місцевий. У відрядження приїхав на будівництво. Але каже, що самотній.

— Мамочко, не будь наївною. Де ти бачила у відряженні одруженого?

— Ні, Марійко, ти помиляєшся, — гаряче зашепотіла жінка. — У мене немає підстав йому не вірити. Якщо не довіряти, то як тоді жити з людиною?

— А він збирається з тобою жити? — як я не намагалася бути стриманою, але в моєму голосі таки пролунала нотка сарказму.

— Поки прямо не пропонував, — мама не помітила в моєму тоні цю нотку. — Але натяки були. Типу такого: «Чому я не зустрів таку жінку раніше?», «З тобою можна й у вогонь, і у воду», «Як мені хотілося б частіше чути твій голос» і подібне. Це вже про щось свідчить? А?

— Дай Боже, мамо.

— Може, хоч цього разу щастя усміхнеться. Як ти думаєш?

Без сумнівів, мамі хотілося почути ствердну відповідь, тож я сказала:

— Обов'язково пощастить. Ти в мене гарна, добра, щира.

— А ще я до ворожки ходила. Про неї кажуть, що правду ріже, як ніж масло. Так ось — вона сказала, що скоро я вийду заміж. Жаль, що імені провидиця назвати не може, — зітхнула жінка.

Вона замовкла, мабуть, замріялася про свого чоловіка, а мені знову чомусь захотілося розпитати про свого батька, але чомусь так і не наважилася. Навіщо? Якщо він майже тридцять років не мав бажання дізнатися, де я, як я, то чому я мушу про нього щось знати? Я зітхнула, знову спіймавши себе на своїй нерішучості та вмінні задовольнятися незначним.

— Ну що, спатимемо? — запитала я маму.

— Так, спати. Ти з дороги втомилася, — відповіла вона й повернулася до мене спиною. Мама так і не запитала,

як я живу, чи щаслива, ладиться в нас із чоловіком чи ні, але я звикла до такого і, крім легкого болю в грудях, нічого не відчула.

Тиждень минув швидко, і Роман зібрався їхати. Попри всі свої недоліки, матуся дуже любила онуків і наполягла, щоб ми залишили в неї дітей до кінця моєї відпустки.

— Може, і ти, Марійко, поживеш у мене? — запитала мама.

Я добре знала, що їй тільки заважатиму, і вирішила їхати з Романом додому.

— Мабуть, воно й краще, — міркувала мама, збираючи нам у дорогу бутерброди. — Відпочинеш від дітей, бо і в школі голову наб'ють, і вдома немає відпочинку.

Давши Максимові та Майї настанови слухатися бабусю й поводитися добре, я сіла в машину й помахала дітям рукою:

— Бувайте! Бувайте! Па! Цьом-цьом!

Якби я знала, що на мене чекало попереду, то, напевно, залишилася б до кінця відпустки у матері.